

**Don Antonio Facchinetti, *O istarskim Slavenima / Degli Slavi Istriani*,
prev. Igor Grbić, drugo izdanje, Labin: Mathias Flacius, 2013., 154 str.**

Labinska nakladnička kuća Mathias Flacius je 2013., u sklopu Biblioteke historia@histrria, izdala novo izdanje knjižice don Antonija Facchinettija *O istarskim Slavenima / Degli Slavi Istriani*. Ova povijesna studija koja donosi „gotovo bogohulne tvrdnje“, kako ju opisuje Marijan Milevoj u „Predgovoru“ (7-10), objavljena je prvi put 1847. u časopisu *L'Istria* tršćanskoga povjesničara Pietra Kandlera. Milevoj nas uvodno upoznaje s autorom, svojedobnim savičentskim župnikom, te njegovim životnim i profesionalnim putem.

Iako ugledna ličnost tadašnjega istarskoga talijanskoga kulturnog kruga, suradnik biskupa Jurja Dobrile, Facchinetti je naišao na negodovanje i osporavanje svojih tvrdnji u tadašnjoj politički dominantnoj talijanskoj javnosti. S obzirom na to da je hrvatski većinski sloj stanovništva doživljavao kao zaostao, odnosno kao „nepovijesni narod“ koji se mora asimilirati da bi se civilizirao, Facchinetti donosi „intrigantnu, modernu i životnu studiju“. Za nešto manje od tri mjeseca nakon tršćanskoga izdanja, Facchinettijev je spis preveden i objavljen u devet nastavaka u *Danici horvatskoj, slavonskoj i dalmatinskoj*, tjednom književnom prilogu zagrebačkih *Novina horvatskih*. Novo dvojezično izdanje, pored hrvatskoga prijevoda Igora Grbića, sadrži i talijanski izvornik. Knjižica se sastoji od petnaest poglavlja u kojima autor prikazuje život i običaje istarskih Slavena/Hrvata, posebice na području Savičente.

Već u prvom poglavlju, naslovljenom „Općenito“ (11-15), Facchinetti daje do znanja da ga ne zanima otkrivanje podrijetla prvobitnih stanovnika Istre, niti pozivanje na rimske artefakte, već da se želi posvetiti tadašnjim prilikama u kojima su stanovnici Istre živjeli. Ističe da je bitno ostaviti po strani predrasude da su Slaveni manje vrijedni te da će ovim spisom pokazati kakvi su ljudi, kakvi su im običaji i kako žive. Tako će pokazati da su to ljudi „pobožni, iskreni, čestiti i krajnje gostoljubivi“. Pod naslovom „O vjeri“ (16-24) piše o vjeroispovijesti istarskih Slavena koja je kršćanska rimokatolička te o vjerskim blagdanima i kako ih štuju. Posebno su vrijedni opisi uskršnjega objeda i božićnih običaja, kao što je običaj paljenja *coha*, za koji autor nalazi sličnosti s običajima koji su se prakticirali u Firenci i Napulju.

Od trećega do sedmoga poglavlja (25-43) Facchinetti piše o svadbenim običajima u istarskih Slavena. Opisuje običaje službene prosidbe, vjenčanja,

svadbenoga slavlja te običaje prilikom dolaska mladenke u mladoženjin dom. Svadbenu povorku prema Facchinettijevom opisu predvode barjaktar koji nosi zastavu (raznobojna tkanina pričvršćena na drvenoj motki koja na vrhu ima slatki domaći perez i jabuku) te ostali muškarci koji su opasani pištoljima iz kojih pucaju jašući na konjima. Mladoženja, ukrašen crvenim vrpčama oko kape, dariva nevjestu čarapama i cipelama, a cipele dobiva i njezina majka. Mladenka nakon obuvanja novih čarapa i cipela izlazi iz kuće u pratnji braće ili najuže rodbine i nastoji pogoditi mladoženju s tri jabuke koje on sakuplja i zajedno ih s (tada već) svojom ženom pojede nakon izlaska iz crkve. Svadbenu povorku prate svirači violine ili bajsa, ali istarski Slaveni, prema Facchinettijevim zapisima, najviše vole zvuk „starrinskoga mijeha“. U šestom i sedmom poglavlju potanko su opisani običaji prilikom odlaska iz mladenkina i dolaska u mladoženjin dom. Na odlasku se mladenka pozdravlja sa svojim ukućanima, a na putu do mladoženjine kuće jaše na začelju kolone na najlošijem konju, kako autor naglašava, možda zato da bi se spriječio bijeg koji se vjerojatno ponekad i događao. Nakon ulaska u mladoženjinu kuću i pozdravljanja s novom obitelji, nakon večere par odlazi na počinak.

Osmo poglavlje autor je posvetio „Navadama prigodom rođenja i krštenja“ (44-47). Vrijedan je opis „slavenskih kuća“ koji se nalazi na samom njegovom početku. Iako prema autorovom saznanju svako veće selo ima ovlaštenu babicu, žene su ipak bile sklonije tome da im u porodu asistiraju starije žene čije se znanje oko poroda prenosilo s majke na kćeri. U bilješki se navodi da žene koje ne mogu roditi nazivaju „sćirke“, što je naziv koji se upotrebljavao i za, kako piše Facchinetti, „dvospolnu čeljad“. U vrlo kratkom devetom poglavlju (48-50) donosi samo obris svih postupaka koje istarski Slaveni poduzimaju kako bi izliječili razne bolesti. Prema navodima autora moguće je doći do zaključka da se liječnik rijetko kada pozivao, gotovo se nikada nije pazilo na prehranu koja bi olakšala bolesti, a kada je bolest bila u terminalnoj fazi obavezno se pozivao župnik. Kada bi bilo došlo do iščašenja, lomova udova ili ugriza otrovnih životinja, Slaveni bi se obraćali ljudima iz svoje okoline koji su znanja o namještanju kostiju i spremanju lijekova naučili od svojih očeva i djedova. Pod naslovom „Pogreb“ (51-54) autor se bavi pitanjima pogrebnih običaja i prisjećanja na pokojnike. Facchinetti opisuje način ukrašavanja nadgrobnih spomenika, na kojima su često bili uklesani prikazi oruđa, odnosno alata povezanoga sa zanatom pokojnika.

Jedanaesto je poglavlje „Trenutačno stanje i njihovi domači običaji“ (55–59). Tim naslovom autor je sugerirao da su prethodna poglavlja nastala očito u razgovoru sa sumještanima te zapisivanjem njihovih sjećanja. Piše da Slaveni žive u unutrašnjosti Istre, bave se poljoprivredom i stočarstvom te već od najranijega djetinjstva imaju obveze čuvanja stoke ili predenja. Opisuje njihovu žensku i mušku tradicijsku odjeću. Dvanaesto poglavlje (60–63) govori o značajkama i vrlinama istarskih Slavena, među kojima Facchinetti prvenstveno ističe gostoljubivost koja se očituje i prema strancima i prema domaćima, kojima uvijek nude gostoprimstvo svojega doma. Trinaesto je poglavlje „Razgovor između župnika i župana“ (64–68), a četrnaesto (69–73) govori o predrasudama i praznovjerju pa spominje da je 1632. obješena i spaljena „kao čarobnica stanovita Maria Radoslovich.“ Knjižica završava petnaestim poglavljem, odnosno „Zaključkom“ (74–77) u kojem autor naglašava da nije želio napisati znanstvenu, političku povijest Slavena u Istri, već je samo zapisao što je vidio i čuo živeći među Slavenima.

Tanja Kocković Zaborski

Javier P. Grossutti, *Via dall'Istria. L'emigrazione istriana dalla seconda metà dell'Ottocento ai primi anni Quaranta del Novecento*, Trieste:

Università Popolare di Trieste / Unione Italiana – Fiume, 2013, 271 pp.

Predstave o izseljevanju iz Istre se navezujejo v prvi vrsti na t.i. eksodus italijanskega (in ne samo italijanskega) prebivalstva po drugi svetovni vojni. Taka asociacija je sad političnega pomena in političnega odmeva tistega zgodovinskega dogajanja, ki je našlo vidno mesto v italijanski in mednarodni historiografiji, in še najbolj v italijanski nacionalistično obarvani publicistiki. Druga selitvena gibanja, ki jim je bil priča istrski polotok, so tako, pa tudi zaradi skromnega zanimanja v raziskovalnih krogih za zgodovino migracij, ostala v senci in bila deležna le malega števila obravnjav. Tem se je sedaj pridružila prva monografska študija o izseljevanju iz Istre od srede 19. do štiridesetih let 20. stoletja, s katero je Javier Grossutti želel prispevati k zapolnitvi nepoznavanja in celovitejšemu razumevanju dolgoročne pojave, ki je občutno zaznamoval istrsko zgodovino. Avtor, ki izhaja iz furlansko-argentinskih vrst in je raziskovalec na univerzi v Vidmu,